

STC/2023/051

PROFESINĖS ETIKOS DEKLARACIJA

TARPTAUTINIO STATISTIKOS INSTITUTO (angl. ISI) TARYBA PRIĖMĖ 2010 M.
LIEPOS 22–23 D.

REIKJAVIKAS, ISLANDIJA

ATNAUJINTĄ VERSIJĄ PATVIRTINO TARPTAUTINIO STATISTIKOS INSTITUTO VYKDOMASIS
KOMITETAS

2023 M. VASARIO 17 D.

Tarptautinis statistikos institutas, nuolatinis biuras
P. d. 24070
2490 Haga
Nyderlandai
<http://isi-web.org>

TARPTAUTINIO STATISTIKOS INSTITUTO PROFESINĖS ETIKOS DEKLARACIJA

ĮVADAS, VERTYBĖS, PRINCIPAI IR PAGRINDINIAI FAKTAI

	PSL.
ĮVADAS	3
BENDROSIOS PROFESINĖS VERTYBĖS	5
ETIKOS PRINCIPAI	7
PAGRINDINIAI FAKTAI	9

**DAUGIAU INFORMACIJOS IR BIBLIOGRAFINIUS DUOMENIS (TIK ANGLŲ KALBA) RASITE
TARPTAUTINIO STATISTIKOS INSTITUTO INTERNETO SVETAINĖJE
[HTTPS://ISI-WEB.ORG/DECLARATION-PROFESSIONAL-ETHICS](https://isi-web.org/declaration-professional-ethics)**

Atsakomybės apribojimas dėl vertimų: Dokumentas anglų kalba yra pamatinis.

IŽANGA

Tarptautinio statistikos instituto Profesinės etikos deklaraciją sudaro bendrosios profesinės vertybės ir jomis grindžiami etikos principai.

Šiame dokumente statistiko apibūdinimas neapsiriboja vien oficialų išsilavinimą šioje srityje turinčiais asmenimis; jis apima daug kitų statistinių duomenų ir įrankių kūrėjų bei naudotojų. Statistikai dirba skirtingose ekonominėse, kultūrinėse, teisinėse ir politinėse aplinkose. Skirtingos aplinkos daro įtaką statistinių tyrimų kryptims ir svarbiausiems akcentams. Tokie specialistai dirba vienoje iš kelių skirtingų savo disciplinos sričių, kurių kiekvienai būdingi saviti metodai ir procedūros, galimai ir savitas etinis požiūris. Be to, jie prisideda prie programinės įrangos plėtojimo, remdamiesi statistiniais metodais, įskaitant dirbtinį intelektą ir mašininio mokymosi priemones. Nepriklausomai nuo kompetencijos srities, statistikų etikos principai yra neatsiejama jų profesinės kompetencijos dalis, kuri turėtų būti ir visapusiško statistinio išsilavinimo dalimi.

Statistikai dirba įvairiose srityse, pavyzdžiui, ekonomikos, psichologijos, sociologijos, medicinos ir dirbtinio intelekto. Šių sričių specialistai gali turėti arba ne etikos normas, kurios daro įtaką jų elgsenai. Net toje pačioje aplinkoje ir toje pačioje statistikos srityje dirbantys asmenys gali susidurti su skirtingomis situacijomis ir suvaržymais, dėl kurių kyla etikos klausimų.

Šios deklaracijos tikslas – sudaryti sąlygas, kad statistiko asmeninis etinis mąstymas ir sprendimai būtų grindžiami bendrosiomis vertybėmis ir patirtimi, o ne griežtomis profesijos nustatytais taisyklėmis. Deklaracija siekiama dokumentuose įtvirtinti plačiai paplitusius statistiko profesijos principus ir nustatyti juos įgyvendinti trukdančius veiksnius. Joje skelbiama, kad vieno principo taikymas gali trukdyti kito principo taikymui; kad statistikai, kaip ir kitų profesinių grupių specialistai, turi tarpusavyje konkuruojančių įsipareigojimų, kuriuos ne visus galima įgyvendinti lygiagrečiai. Todėl statistikos specialistams kartais tenka rinktis, kurių principų laikytis. Deklaracijoje nesistengiama nurodyti, kaip pasirinkti ar nustatyti, kuriems principams teikti pirmenybę. Deklaracijoje siūloma sistema, kuria vadovaudamasis patogia galėtų dirbti sąžiningas statistikas. Primygtinai siūloma, kad nukrypimai nuo principų sistemos būtų ne jų ignoravimo, o apdairumo rezultatas.

Visų pirma deklaracija yra informacinio ir aprašomojo pobūdžio, o ne autoritarinis ar įsakomasis dokumentas. Antra, dokumentas parengtas taip, kad būtų galima jį kuo geriau pritaikyti plačiose ir nuolat kintančiose statistikos metodikos ir taikymo srityse. Dėl to dokumento nuostatos yra išdėstytos gana plačiai. Trečia, nors principai suformuluoti taip, kad juos būtų galima plačiai pritaikyti sprendimams, o ne konkrečiai juose minimoms problemoms, deklaracija jokiū būdu nėra baigtinė. Deklaracija parengta turint galvoje, kad ją reikės periodiškai atnaujinti ir keisti, atsižvelgiant, viena vertus, į informacijos kūrimo ir statistikų naudojamų techninių priemonių raidą, kita vertus, į statistinių rezultatų naudojimą (ir atitinkamai netinkamą naudojimą). Daugybė privačių ir viešųjų įstaigų vis dažniau rengia skaitmeninius duomenis, kurie gali būti naudojami statistikos tikslais, ir tokiais duomenimis naudojasi vis dažniau, o tai yra toks svarbus reiškinys, kad reikėtų iš naujo įvertinti, ar deklaracijos nereikėtų peržiūrėti ir įtraukti į ją būtinus pakeitimus^{1 2}. Ketvirta, vertybės,

¹ Skaitmeniniai duomenys dažnai yra didelės apimties ir sudėtingos duomenų rinkmenos, o duomenų gavimo procesas gali būti nežinomas. Taip pat stipriai išaugo kompiuterių galimybės, todėl atsirado sąlygos taikyti didelių kompiuterinių resursų reikalaujančius metodus, tokius kaip mašininis mokymasis ir dirbtinis intelektas, kurie statistikos specialistams, duomenų mokslininkams ir visai visuomenei kelia naujų etikos klausimų.

² Sparčiai plečiantis statistikos įtraukimui į naujus veiklos sektorius, yra situacijų, kurioms norima parengti specifinius etikos sąrangos komponentus, kad būtų atsakyta į klausimus, kylančius bendradarbiaujant su kitomis ekspertinėmis sritimis, prisidedančiomis prie tų naujų veiklų atsiradimo, kad būtų vadovaujama bendromis gairėmis. Dirbtinis intelektas yra vienas tokių pavyzdžių.

principai ir jų komentarai patvirtina bendrąsias rašytines ar nerašytines taisykles ar normas, pavyzdžiui, įstatymų laikymąsi ar teisingumo poreikį. Tačiau, kiek tai įmanoma, deklaracijoje apsiribojama konkrečiais statistiniam tyrimui aktualiais klausimais.

Nors aiškiai nenurodyta, principai iš esmės atspindi statistikų pareigas ir atsakomybes, taip pat su jomis susijusius konfliktus, su kuriais statistikai susiduria dėl spaudimo ir jėgų, nesusijusių su jų veikla, t. y. dėl:

- visuomenės;
- užsakovų, klientų ir finansuotojų;
- kolegų;
- subjektų.

Kiekvienas statistikas, vykdydamas savo pareigas, privalo užtikrinti, kad jo veiksmai atitiktų kiekvienos grupės interesus ir nebūtų palankūs vienai grupei kitos grupės sąskaita, ir kad jo veiksmai neprieštarautų kuriam nors principui.

Po principais pateikiami trumpi komentarai apie konfliktus ir principų taikymo iššūkius. Tiems, kurie nori pasidomėti kiekvienu etikos principu, pateikiamos nuorodos. Taip pat po komentarais pateikiama anotuota bibliografija, kad būtų galima įsigilinti į analizuojamus klausimus ir išsamiai perskaityti tekstus.

BENDROSIOS PROFESINĖS VERTYBĖS

Pagarba, profesionalumas, teisingumas ir sąžiningumas yra mūsų bendrosios profesinės vertybės.

1. Pagarba

Gerbiame kitų asmenų privatumą ir jiems duotus konfidencialumo pasižadėjimus.

Gerbiame bendruomenes, kuriose renkami duomenys, ir saugome jas nuo žalos, kurią gali sukelti netinkamas rezultatų naudojimas.

Neturėtume stabdyti ar netinkamai atitraukti kitus asmenis nuo darbo.

2. Profesionalumas

Profesionalumo vertybė apima atsakomybę, kompetenciją ir profesines žinias bei žiniomis pagrįstus sprendimus.

Stengiamės suprasti savo vartotojų poreikius ir kurti aktualius sprendimus.

Savo statistines žinias, duomenis ir analizes naudojame visuomenės labui.

Siekiame rinkti ir analizuoti kiek įmanoma kokybiškesnius duomenis. Pasitelkdami turimas kokybės sistemas, vertiname duomenų kokybę, nepriklausomai nuo to, ar jie surinkti per surašymus, apklausas, ar gauti iš kitų šaltinių.

Esame atsakingi už duomenų ir metodų tinkamumą konkrečiam tikslui.

Naudojamais procesais siekiame užtikrinti, kad duomenų naudojimas mūsų įgyvendinamiems statistiniams tikslams (įskaitant susietus duomenų rinkinius) būtų socialiai priimtinas.

Objektyviai aptariame problemas ir stengiamės prisidėti prie jų sprendimo.

Laikomės įstatymų ir stengiamės keisti įstatymus, kurie, mūsų manymu, trukdo laikytis geros statistikos praktikos.

Nuolat mokomės tiek savo srityje, tiek srityse, kuriose taikome savo metodus.

Jei reikia, kuriame naujus metodus.

Mes nesiimame užduočių, keliančių aiškų interesų konfliktą.

Su savo užsakovais elgiamės atsakingai.

3. Teisingumas ir sąžiningumas

Teisingumo ir sąžiningumo vertybės atsispindi mūsų darbo procesuose, grindžiamuose nepriklausomybe, objektyvumu ir skaidrumu.

Statistinius rezultatus gauname remdamiesi savo mokslu, nepasiduodame politikų ar finansuotojų spaudimui.

Skaidriai kalbame apie naudojamus statistinius metodus ir juos viešai skelbiame, įskaitant, jei tikslinga, atvirojo kodo programinę įrangą, siekdami užtikrinti atkuriamumo galimybę.

Siekiame gauti nešališkai stebimus reiškinius atspindinčius rezultatus.

Duomenis ir analizes pateikiame sąžiningai ir atvirai, kartu su informacija apie jų aktualumą, nurodydami atitinkamus kiekybinius ir kokybinius duomenis.

Esame atsakingi už savo veiksmus.

Gerbiame intelektinės nuosavybės teises.

Esame mokslininkai, todėl ieškome naujų perspektyvių idėjų ir atsisakome tų, kurios pasirodė esančios klaidingos.

Siekiame, kad mūsų duomenys ir išvados būtų logiškai nuoseklios ir empiriškai adekvačios.

Vertiname gerai žinomus objektyvius vertinimo kriterijus.

ETIKOS PRINCIPAI

1. Objektyvumo siekimas

Statistikai turėtų siekti objektyvumo be baimės ar šališkumo, rinkdamiesi ir naudodami tik tokius metodus, kurie leidžia gauti geriausius įmanomus rezultatus, atsižvelgdami į tokius veiksnius, kaip tikslumas ir savalaikiškumas. Jie turėtų užtikrinti, kad analizei naudojami duomenys atitiktų tikslą. Jie turi turėti reikiamų dalykinių žinių. Jie turėtų atvirai, išsamiai ir skaidriai pateikti visas išvadas, nepriklausomai nuo rezultatų. Jie turėtų pateikti informaciją apie išvadų aktualumą, nuroydamai atitinkamą kiekybinę ir kokybinę informaciją. Statistikai turėtų būti ypač atidūs, kai reikia pateikti rezultatus, prieštaraujančius pageidaujamam rezultatui. Statistikai turėtų apsisaugoti nuo galimo klaidingo interpretavimo ar netinkamo naudojimo. Pasitaikius tokiam klaidingam aiškinimui ar netinkamam naudojimui, reikėtų imtis priemonių potencialiems naudotojams informuoti. Išvados turėtų būti perduotos kuo platesnei bendruomenei, tačiau stengiantis nepakenkti jokiai gyventojų grupei.

2. Pareigų ir vaidmenų išsiaiškinimas

Turėtų būti aiškiai išdėstyti ir visiškai įsisąmoninti su atsakomybe ir vaidmenimis susiję atitinkami užsakovo, kliento arba finansuotojo ir statistiko įsipareigojimai, galintys kelti etinių problemų. Statistikai, konsultuodami ir pateikdami gaires, turėtų stengtis neperžengti savo kompetencijos ribų ir, prireikus, kreiptis patarimo į kitus asmenis, turinčius atitinkamos patirties.

3. Alternatyvų vertinimas

Turėtų būti apsvarstyti galimi metodai ir procedūros, o užsakovui, klientui ar finansuotojui turėtų būti pateiktas nešališkas alternatyvų privalumų ir trūkumų įvertinimas, taip pat pasiūlomas metodas.

4. Interesų konfliktas

Statistikai turi vengti užduočių, kurių darbo rezultatai gali kelti finansinių ar asmeninių interesų konfliktą. Reikėtų apsvarstyti ir išanalizuoti galimas įvairių tipų duomenų rinkimo ir sklaidos bei jų analizės rezultatų pasekmes.

5. Vengimas daryti išankstines išvadas

Bet kokie bandymai nustatyti iš anksto numatytą rezultatą pagal siūlomą statistinį tyrimą turėtų būti atmesti, kaip ir sutarties sąlygos, paremtos tokiu reikalavimu.

6. Slaptos informacijos apsauga

Slapta informacija turi būti laikoma konfidencialia. Šis draudimas netaikomas statistiniams metodams ir procedūroms, naudojamoms tyrimui atlikti ar skelbtiniams duomenims parengti.

7. Darbas remiantis profesine kompetencija

Statistikai turi siekti tobulinti savo profesines žinias ir įgūdžius, sekti naujausius technologinius pokyčius, žinoti procedūras ir standartus, kurie yra svarbūs jų sričiai, taip pat skatinti taip elgtis kitus.

8. Pasitikėjimo statistika puoselėjimas

Siekdami išsaugoti ir didinti visuomenės pasitikėjimą, statistikai turėtų tiksliai ir teisingai aprašyti savo rezultatus, įskaitant savo duomenų aiškinamąją gebą. Statistikai privalo įspėti potencialius rezultatų naudotojus apie duomenų patikimumo ir pritaikymo galimybių ribas, pateikdami atitinkamą kiekybinę ir kokybinę informaciją.

9. Metodų ir išvadų atskleidimas ir peržiūra

Visuomenei turėtų būti pateikta pakankama informacija, įskaitant atvirojo kodo programinę įrangą, taip sudarant galimybę nepriklausomai įvertinti metodus, procedūras, būdus ir išvadas.

10. Etikos principų perteikimas

Bendradarbiaujant su kolegomis ir kitais tos pačios srities ar kitų sričių specialistais, būtina užtikrinti, kad visi dalyviai aiškiai suprastų statistiko etikos principus, ir kad jie tinkamai atsispindėtų tyrime.

11. Atsakomybė už disciplinos vientisumą

Statistikams taikomos bendrosios moralinės mokslinio ir akademinio elgesio taisyklės – jie neturėtų klaidinti, sąmoningai kalbėti netiesą ar bandyti sutrukdyti pranešti apie netinkamą elgesį, arba trukdyti kitiems vykdyti mokslinius ir (arba) akademinus tyrimus.

12. Subjektų interesų apsauga

Statistikai privalo kiek įmanoma saugoti tiriamuosius subjektus asmeniškai ir kolektyviai nuo galimos žalingos dalyvavimo tyrime įtakos. Šios atsakomybės nepanaikina dalyvio sutikimas ar teisinis reikalavimas dalyvauti tyrime. Kai kurie statistiniai tyrimai, įskaitant kitų duomenų ir susietų duomenų rinkinių naudojimą, gali būti įsikišamo pobūdžio, todėl jie turi būti atliekami tik labai atsargiai, aiškiai pagrindžiant jų poreikį ir kuo geriau informuojant susijusius asmenis. Kiek įmanoma, tyrimai turėtų būti atliekami gavus informuotą sutikimą. Visais atvejais visų subjektų ar tiriamųjų tapatybė ir įrašai turėtų būti laikomi konfidencialia informacija. Turėtų būti imamas atitinkamų priemonių, neleidžiančių statistinių duomenų skelbti tokia forma, kuri leistų atskleisti ar nustatyti subjekto ar tiriamojo tapatybę.

BENDROJI INFORMACIJA

Tarptautinis statistikos institutas dalyvauja rengiant Profesinės etikos deklaraciją jau kelis dešimtmečius. Atsižvelgdamas į narių pareiškimus ir Instituto ateities veiklos kryptį komiteto pasiūlymą, Instituto biuras 1979 m. per 42-ąją Tarptautinio statistikos instituto sesiją Maniloje įsteigė Statistikų etikos kodekso komitetą. Šis komitetas³ parengė kodeksą, kurį institutas patvirtino 1985 m., minėdamas savo šimtmečio jubiliejų, o 1985 m. rugpjūčio 21 d. Tarptautinio statistikos instituto Generalinė asamblėja savo sprendimu patvirtino, kad:

- Statistikų profesinės etikos deklaracijos tikslas yra dokumentuose įtvirtinti bendrąsias profesines vertybes ir patirti, nustatant šias vertybes kaip gaires, o ne reglamentą;
- priima deklaraciją kaip užtikrinimą, kad nariams rūpi šie klausimai, ir kad jie yra pasiryžę skatinti statistikų žinias ir domėjimąsi profesine etika visame pasaulyje;
- nusprendžia nusiųsti deklaraciją visiems Tarptautinio statistikos instituto ir jo skyrių nariams, ir atitinkamai išplatinti ją statistikos profesijos atstovams;
- pagiria už deklaracijos rengimą atsakingą komitetą už kruopštų, efektyvų ir sėkmingą pastarųjų penkerių metų darbą.

Laikui bėgant institutas pradėjo svarstyti, kad reikėtų deklaraciją atnaujinti. 2006 m. liepos mėn. Vykdomasis komitetas specialiai paragino savo nuolatinį Profesinės etikos komitetą⁴ peržiūrėti Tarptautinio statistikos instituto deklaraciją ir, „jei reikia, (pasiūlyti) Tarptautinio statistikos instituto deklaracijos atnaujinimus“. Tą komitetą jau padarė. Po 2007 m. kovo mėn. Paryžiuje vykusio susitikimo, kurį surengė Nacionalinis statistikos ir ekonomikos studijų institutas (angl. INSEE), buvo parengtas patikslintas dokumentas, o 2007 m. rugpjūčio mėn. Lisabonoje įvyko atviras susitikimas, kurio metu viso šio darbo rezultatai buvo pristatyti dalyviams, kad jie pateiktų savo pastabas ir išsakytų nuomonę. Nors daugeliu klausimų buvo pasiektas sutarimas, buvo išsakyti keli pasiūlymai, kuriuos reikėtų toliau nagrinėti, ir jais remiantis buvo papildytas skyrius „Bendrosios profesinės vertybės“ ir pertvarkyti bei apjungti keli pagal šias vertybes formuluojami etikos principai. 2010 m. Tarptautinio statistikos instituto Generalinėje asamblėjoje buvo priimta nauja deklaracijos versija.

Nors 2010 m. deklaracijos turinys iš esmės tebegalioja, vis dažniau naudojant įvairius duomenų šaltinius, susietus duomenų rinkinius ir skaičiavimo požūriū sudėtingus statistinius metodus, atsirado poreikis papildyti deklaraciją. Tai buvo atlikta 2023 m⁵.

Laikydamasis ankstesnių rezoliucijų turinio ir formos, Tarptautinis statistikos institutas pristato šią peržiūrėtą ir atnaujintą Profesinės etikos deklaraciją, nepalieldamas tikėti, kad naujasis dokumentas padės kolegoms visame pasaulyje siekti savo profesinių tikslų ir vykdyti įsipareigojimus.

³ Komitetui pirmininkavo Roger Jowell. Nariai steigėjai buvo W. Edwardsas Demingas, Arno Donda, Helmut V. Muhsam ir Edmund Rapaport, prie kurių vėliau prisijungė Edmund Berumen-Torres, Gilbert Motsemme ir Rene Padiou.

⁴ 2010 m. peržiūrą atlikusiame komitete dirbo David Morganstein (pirmininkas), Margo Anderson, Edmundo Berumen, Stephen E. Fienberg, Fred Ho, Roger Jowell, Denise Lievesley, Olav Ljones, Bill Seltzer ir Jan Robert Suesser. Komitetui svarbią pagalbą teikia Etikos patariamoji grupė, kurios nariai yra Jean-Louis Bodin, Oliver J. M. Chinganya, Howard Gabriels, Dan Levine, René Padiou, Hrachya Petrosyan ir Norbert Victor.

⁵ Su nauja 2023 m. redakcija dirbo komitetas, kurio nariai yra Walter Radermacher (pirmininkas), Jairo Arrow, Misha Belkind, Ayse Bilgin, Albina Chuwa, Hing Wang Fung, Saleha Habibullah, Sibylle von Oppeln-Bronikowski, Eric Rancourt, Jan Robert Suesser, Silke Stapel-Weber, Teresita Evelina Terán, Dennis Trewin (redakcijos koordinatorius), Nikos Tzavidis, Gabriella Vukovich.